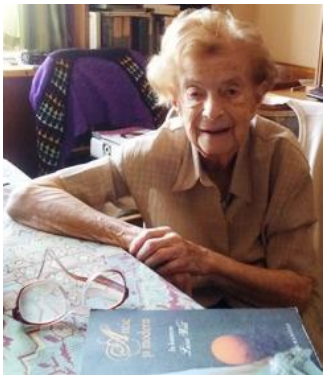
LUCIA WALD
OMUL, PROFESORUL ȘI SAVANTUL

Ana-Cristina HALICHIAS

O siluetă fragilă, o ținută sobră, care ar fi putut părea prea severă dacă nu ar fi fost îndulcită de un zâmbet discret, ochi albaștri și pătrunzători – așa o păstrez în amintire pe Doamna Profesoară, căreia îi datorez nu numai descoperirea lumii și a culturii antice către care m-a îndrumat pe nesimțite, ci și un model de viață aflat sub semnul echilibrului, așa cum aveam să aflu mai târziu ca studentă la Secția de Filologie Clasică a Universității din București: *est modus in rebus.* De-a lungul anilor în care a fost legată printr-o prietenie constantă și profundă de familia mea, aveam să descopăr și alte fațete ale personalității sale: o energie izvorâtă dintr-o permanentă și creativă tinerețe spirituală, o preocupare atentă de a lăsa în urmă o școală (cei peste douăzeci de doctoranzi ai săi se mândresc să spună că au absolvit „Școala doctorală Lucia Wald") și de a-i ajuta pe foștii săi studenți să-și facă meseria, în ciuda restricțiilor puse Filologiei clasice de-a lungul timpului. Și, mai presus de toate, o pasiune adâncă pentru Profesiunea pe care nu a părăsit-o nici chiar atunci când totul părea că îi stă împotrivă.

Vocația de Profesor a Luciei Wald nu s-a manifestat doar la catedră. Ea a urmărit îndeaproape drumul parcurs de foștii săi studenți și doctoranzi și după terminarea studiilor. În micul său apartament din Strada Gării de Nord se reuneau adesea acești discipoli, de multe ori însoțiți de propriii lor copii (căci Doamna Profesoară adora copiii, știa să le vorbească și să se joace cu ei). Într-un portret pe care i l-a făcut cu prilejul aniversării vârstei de 90 de ani, acad. Marius Sala, directorul Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti", scria:

> În calitate de director al institutului, mi-a semnalat existența unor absolvenți de la „clasice" sau a unor doctori în filologie pentru care căuta posturi în cercetare. Niciun alt coleg nu m-a sunat de atâtea ori ca ea (uneori, de câteva ori pentru aceeași persoană, pentru că, așa cum afirma I. Coteanu, „cu Lucica nu-i de glumit") în aceste scopuri nobile. Toate recomandările ei au fost impecabile. Când îi răspund la telefon, mă aștept să-mi dea un nou nume. Îmi vine să-i zic, înainte de a începe convorbirea, „Cum îl cheamă?"[1].

[1] Marius SALA, „Un portret", *in Antic și modern.* In honorem Luciae Wald, București, Editura Humanitas, 2006, p. 22.

Lucia Wald a străbătut aproape un secol de viață, învățând continuu din marile lecții ale timpurilor sale. A devenit ea însăși un punct de sprijin pentru studenții săi – generații întregi –, dar și pentru colegii de catedră. A deschis orizonturi, dar a și impus cerințe, a urmărit pas cu pas rezultatele discipolilor săi, s-a bucurat de reușitele lor, a corectat ceea ce trebuia corectat, a mustrat cu blândețe și a mângâiat la nevoie.

S-a născut la Iași, la 1 octombrie 1923, și a părăsit această lume la 15 august 2018. A urmat cursurile școlii primare „Petru Râșcanu" și primele șase clase la Liceul „Oltea Doamna". În anul 1940, ca efect al legilor rasiale, a trebuit să părăsească învățământul de stat, absolvind ultimele două clase la Liceul Evreiesc de Fete, ca șefă de promoție. În anii de liceu și-a dovedit aptitudinile de excepție în însușirea limbilor străine și, mai cu seamă, a limbilor clasice. Cunoștințele aprofundate de limbă latină au ajutat-o ca, în decursul anilor 1942–1944, când, din pricina acelorași legi rasiale, tatăl său a fost concediat, iar fratele a fost luat la munca obligatorie, să contribuie la întreținerea familiei, dând lecții particulare de limba latină.

La sfârșitul războiului, familia s-a mutat la București. În octombrie 1944, Lucia Wald a susținut examenul de bacalaureat și s-a înscris la Facultatea de Filozofie și Litere, Secția de Filologie Clasică, unde a studiat cu mari profesori, precum Alexandru Graur – „Maestrul", cum obișnuia să îl numească și al cărui devotat discipol a fost –, Constantin Balmuș, Aram Frenkian, Dionisie M. Pippidi. Ei au fost și au rămas marii magiștri ai Doamnei Profesoare, pe care îi evoca de câte ori avea prilejul, cu afecțiune filială. În perioada septembrie 1944 – decembrie 1946, Lucia Wald a lucrat ca funcționară la Întreprinderea Socec-Lafayette, pentru a se putea întreține.

A fost o studentă de excepție, iar la încheierea studiilor universitare, la 15 octombrie 1948, a obținut diploma de licență în Filozofie și Litere, specialitatea latină și greacă, cu mențiunea *magna cum laude.*

Datorită bunelor rezultate obținute la examene de-a lungul anilor de studii, la 1 februarie 1949, a fost numită asistent la Catedra de Filologie Clasică a Facultății de Filologie din cadrul Universității din București, condusă de profesorul Alexandru Graur.

Calitățile didactice și științifice ale Luciei Wald au contribuit decisiv la parcurgerea tuturor treptelor profesionale: a fost promovată lector la 15 februarie 1951; la 15 februarie 1963, prin concurs, a devenit conferențiar titular la Catedra de Lingvistică generală și Filologie Clasică; după susținerea tezei de doctorat și obținerea, la 30 martie 1968, a titlului de doctor în științele filologice pe baza tezei *Progresul în limbă,* la 1 octombrie 1970 a fost promovată, prin concurs, profesor universitar titular.

Din pasiune pentru profesiunea sa, după pensionarea pentru limită de vârstă (februarie 1983), Lucia Wald a continuat să lucreze benevol la Catedră, unde a condus seminarii de interpretări de texte din autori latini, a îndrumat teze de licență și a alcătuit referate la teze de doctorat.

În cadrul activității didactice desfășurate neîntrerupt timp de peste o jumătate de secol, Lucia Wald a predat numeroase și variate cursuri atât în domeniul Filologiei

Clasice (fonetică și gramatică istorică a limbii latine, poetică și stilistică latină), cât și în cel al indo-europenisticii (gramatica comparată a limbilor indo-europene) și al lingvisticii generale (introducere în lingvistică, lingvistică generală, istoria lingvisticii). La Secția de Filologie Clasică a ținut multiple cursuri speciale și a condus seminarii de interpretări de texte ale unor autori din toate perioadele istoriei literaturii latine. La Facultatea de Limba Română a predat la anii III și IV cursuri speciale, având ca temă probleme de teoria limbii și aspecte din istoria lingvisticii românești.

În anul 1990 a primit titlul de profesor consultant și conducător de doctorat, în care calitate, datorită competenței sale unanim recunoscute și dorinței generoase de a-și împărtăși experiența și cunoștințele celor care se pregăteau să pătrundă pe tărâmul cercetării științifice, a fost solicitată atât de absolvenți ai Secției de Filologie Clasică, cât și de absolvenți ai altor secții ale Facultății de Limbi și Literaturi Străine, precum și de la Facultatea de Litere din Universitatea București, dar și din alte centre universitare din țară (Brașov, Târgoviște, Galați, Oradea). Sub conducerea Luciei Wald au obținut titlul de doctor în filologie peste douăzeci de doctoranzi, dintre care cei mai mulți au devenit între timp cercetători științifici, conferențiari și profesori universitari. În anul 2011 a primit titlul de profesor emerit al Universității din București.

Impresionanta activitate științifică a Luciei Wald, orientată spre multiple domenii de cercetare – filologie clasică, indo-europenistică, lingvistică generală, teoria limbii și filozofia limbajului, istoria generală a lingvisticii, istoria lingvisticii românești, istoria limbii române –, s-a bucurat de o unanimă recunoaștere pe plan național și internațional. Studiile și articolele sale – peste 150 de titluri – cuprind o tematică și o problematică diversă, în permanentă congruență cu cercetările științifice de ultimă oră din țară și din străinătate.

În domeniul filologiei clasice, a publicat o serie de articole care au avut ca temă concepția despre limbă a lui M. Terentius Varro (1958), aspecte ale limbii lui Lucretius (1968, 1971) și mai ales ale semioticii lui Aurelius Augustinus (1972, 1974, 1977, 1978), caracteristici ale sistemului antonimelor în limba latină (1970), elemente de gândire modernă la Priscian (1985), variatele valori semantice ale cuplului terminologic *onoma – rhema* în dialogurile lui Platon (1981), concordanțele între interpretarea logică și cea istorică a sistemului cazual din latină (1983), termenii latini care exprimă noțiunea „cuvânt” (1990), comparațiile recurente cu semnificații multiple (2012) și semantica istorică (2017).

A participat la redactarea celor patru volume de *Istoria literaturii latine* cu capitole despre Ap. Claudius Caecus și Varro (vol. I, 1972), Aemilius Macer, Gratius Faliscus (vol. II, 1982), Manilius, Pliniu cel Bătrân (vol. III, 1982) și Augustin (vol. IV, 1986).

A contribuit la redactarea volumului *Istoria limbii române*, vol. I, *Limba latină* (1965), cu capitolul de morfologie și de sintaxă.

În domeniul lingvisticii indo-europene a publicat volumele *Fonetica indo-europeană* (TUB, 1979) și, mai ales, *Introducere în studiul limbii şi culturii indo-europene*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987 (în colaborare cu Dan Slușanschi).

Acestor lucrări de sinteză li se adaugă studii speciale dedicate analizei unor nume de sclavi în limbile indo-europene (Sofia, 1963), corelației dintre reconstrucție și istorie (1978), reconstrucție și tipologie (1982–1983), reconstrucție și semantică (1987).

Ca orice filolog clasic, Lucia Wald s-a aplecat și asupra limbii române, publicând studii despre abstractul pluralelor negative (1983) și despre situația lor pe fondul limbilor romanice (1990). De asemenea, a revizuit transcrierea și a tradus prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină (*Institutiones linguae Valachicae*. Prima gramatică a limbii române scrisă în limba latină, Editura Academiei, 2001).

În sfera lingvisticii generale a contribuit prin volumele *Progresul în limbă,* Editura Științifică, 1969 (rămas până astăzi o lucrare de referință) și *Sisteme de comunicare umană,* Editura Științifică, 1973, iar în colaborare cu Al. Graur a scris o *Scurtă istorie a lingvisticii* (ed. I, 1961, ed. a II-a, 1965, ed. a III-a, 1977). Acestora li se adaugă un număr de studii reunite în volumul *Pagini de teorie și istorie a lingvisticii,* Editura All, 1998.

Ca istoric al lingvisticii a fost preocupată să pună în lumină contribuția notabilă a unor cercetători evrei la dezvoltarea științei limbii, publicând în anul 1996 lucrarea *Lingviști și filologi evrei din România,* Editura Hasefer, 1996.

Articolele și studiile publicate în decurs de șase decenii s-au referit fie la probleme de filozofie a limbajului, precum formele lingvistice ale negării negației (1960), raportul dintre conținut și formă în limbă (1961), la probleme de teorie a limbii, precum crearea opoziției dintre nume și verb (1967) și diferențele de ritm în evoluția limbilor (1969) sau tipologia erorilor de limbaj, fie – mai numeroase – la momente din istoria lingvisticii și la aportul unor gramatici și lingviști la dezvoltarea ei: I.A. Baudouin de Courtenay (1958, 1970), Wilhelm von Humboldt (1962), B.P. Hasdeu, James Harris (1974), L. Șăineanu (1984), Fl. Crassan (1985). A propus o explicare a succesiunii modelelor concrete în istoria lingvisticii (1972) și a evidențiat relația dintre interpretarea logică și cea istorică a faptelor de limbă în diverse epoci (1983) și intercondiționarea studiului teoretic cu cel aplicativ în lingvistică (1977). A colaborat la redactarea unor manuale universitare și tratate: *Introducere în lingvistică,* Editura Științifică, ed. I, 1958, ed. a II-a, 1965, ed. a III-a, 1972 (varianta în limba germană *Einführung in die Sprachwissenschaft*, Berlin, 1974), coordonată de Al. Graur, și *Tratat de lingvistică generală,* Editura Academiei, 1971, la care a fost și unul dintre redactorii responsabili.

A publicat capitolul referitor la „Lingvistica generală” din volumul *Istoria lingvisticii românești,* Editura Științifică, 1976 (coordonator acad. Iorgu Iordan).

A condus colective de redactare a numeroase antologii utile procesului de învățământ, toate publicate la Tipografia Universității din București, dintre care menționăm cele patru volume din istoria lingvisticii universale: *Filozofia limbajului din Antichitate până în secolul al XVIII-lea* (1983), *Teorie și metodă în lingvistica din secolul al XIX-lea și de la începutul secolului al XX-lea* (1984), *F. de Saussure, Școala genevеză, Școala sociologică, Direcția funcțională, Școala britanică* (1985) și *Lingvistica modernă în texte* (1981), cu introduceri și note explicative.

De asemenea, a fost autoare și coordonatoare a unei crestomații de texte comentate: *Istoria gândirii lingvistice românești,* vol. I, 1987, vol. II, 1989, vol. III, 1991.

A publicat numeroase cronici și recenzii la lucrări de filologie clasică și lingvistică generală.

Unui public larg, dornic de a se informa în problema hărții lingvistice a globului, i-a destinat lucrarea *Ce limbi se vorbesc pe glob,* Editura Științifică, 1968 (în colaborare cu Elena Slave).

Ampla activitate științifică a Luciei Wald cuprinde, de asemenea, părți sau capitole din cadrul unor opere colective, recenzii, cronici, traduceri, precum și articole cu caracter publicistic. Valoarea contribuțiilor sale științifice la îmbogățirea patrimoniului filologiei clasice, al studiilor indo-europene și al lingvisticii generale este confirmată de numeroasele recenzii și citări ale contribuțiilor sale în lucrări de specialitate de mare prestigiu din țară și din străinătate.

Lucia Wald a participat cu comunicări la numeroase conferințe și simpozioane naționale, precum și la congrese internaționale de filologie clasică: Plovdiv (1962), Budapesta (1965), Varșovia (1968), Cluj (1972), Praga (1982), și de lingvistică generală: București (1967), Bologna–Florența (1972), Chicago (1973), Milano (1974).

A fost membră a comitetului de pregătire a celui de-al X-lea congres internațional al lingviștilor de la București (1967) și membră în Linguistic Society of America. A fost membră, de la înființare, a Societății de Studii Clasice și a Societății Române de Lingvistică. Din 1968 și până la sfârșitul vieții a făcut parte din colectivul de etimologie al *Dicționarului limbii române* și din colegiul de redacție al revistei *Studii și cercetări lingvistice.*

Un loc special în activitatea sa îl ocupă contribuția la apariția în limba română, la Editura Humanitas, a unor lucrări ale lui Augustinus: *De magistro* (introducere și note), 1994; *De dialectica* (observații critice, sugestii, propuneri), 2003; *De doctrina Christiana* (prefață, note), 2003; *De libero arbitrio* (controlul științific al traducerii), 2004; *Despre minciună* (traducere), 2016.

International Biographical Centre Cambridge, England, i-a acordat titlul „Woman of the Year 1987/1988" pentru merite deosebite în domeniul lingvisticii, iar The American Biographical Institute i-a conferit, în 2003, titlul de membră în The Research Board of Advisors pentru „Distinguished Standing", domnia-sa fiind printre puținele femei-lingvist cu un amplu bilanț al activității didactice și științifice.

Pentru activitatea meritorie și contribuția competentă la *Dicționarul Academiei* a primit, împreună cu colectivul de redactare a etimologiilor, Premiul „Bogdan Petriceicu-Hasdeu" al Academiei Române, pe 1994.

Lucia Wald a fost și a rămas în memoria celor care i-au fost studenți sau au avut șansa de a-i fi aproape modelul unei vieți împlinite, desfășurate sub semnul a lui **a trebui** și **a putea**, o viață caracterizată de perseverență, de curajul de a depăși orice piedică, de calitatea rară de a privi cu seninătate vicisitudinile propriei vieți, dar și de dragostea pentru frumos, de sensibilitate și căldură sufletească – disimulate, pentru cei mai puțin atenți, sub o aparentă severitate.

BIBLIOGRAFIE

BĂLUȚĂ-SKULTÉTY, Mariana, „Lucia Wald – profesorul și omul”, *in Antic și modern.* In honorem Luciae Wald, ed. Ana-Cristina Halichias, Tudor Dinu, București, Editura Humanitas, 2006, pp. 23–27.

HALICHIAS, Ana-Cristina, „Preambul”, *in Antic și modern.* In honorem Luciae Wald, ed. Ana-Cristina Halichias, Tudor Dinu, București, Editura Humanitas, 2006, p. 5.

HALICHIAS, Ana-Cristina, „Cuvânt-înainte”, *in Sapientia et scientia. In honorem Luciae Wald*, ed. Ana-Cristina Halichias, Theodor Georgescu, București, Editura Universității din București, 2014, p. 7.

IOANID, Ileana, „Doamna Profesoară”, *in Sapientia et scientia. In honorem Luciae Wald*, ed. Ana-Cristina Halichias, Theodor Georgescu, București, Editura Universității din București, 2014, pp. 18–20.

SALA, Marius, „Un portret”, *in Antic și modern.* In honorem Luciae Wald, ed. Ana-Cristina Halichias, Tudor Dinu, București, Editura Humanitas, 2006, p. 22.

WALD, Lucia, „Lucia Wald”, *in Lingviști și filologi evrei din România,* București, Editura Hasefer, 1996, pp. 269–273.